

МЕТОДИКА ВІЯВУ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

У статті розглянуто методику виявлення рівнів сформованості пізнавальної активності магістрантів педагогічних університетів, які здобувають освіту за кваліфікацією «викладач вокалу». Визначено сутність поняття «пізнавальна активність», охарактеризовано специфіку її прояву в галузі вокально-викладацької діяльності; акцентовано на ролі фахових знань загальнонаукового, мистецького, вокально-методичного спрямування у всебічній підготовці майбутніх викладачів вищої школи.

В основу обґрунтування критеріально-діагностичного апарату досліджуваного конструкту покладено визначення його структури в єдності орієнтаційно-спонукального, характерологічного, когнітивно-операційного та творчо-діяльничого компонентів. Оцінювання рівнів сформованості першого компоненту здійснювалося за мотиваційно-потребовим критерієм і такими показниками, як стабільність прояву власної ініціативи, широта пізнавально-фахових інтересів, застосування традиційних і сучасних інформаційно-пізнавальних джерел. Рівні сформованості пізнавальної активності за характерологічним компонентом вивчалися за допомогою індивідуально-особистісного критерію з показниками сформованості особистісно-соціальних властивостей, сформованості особистісно-ділових властивостей, сформованості індивідуально-характерологічних властивостей. Гностично-компетентнісний компонент досліджувався за когнітивно-діяльничим критерієм з показниками «мистецько-фахова ерудованість», «вокально-фахова ерудованість», «упровадження теоретичних знань у практику викладання вокалу». Рівень сформованості творчо-діяльничого компоненту виявлявся за перетворювально-результативним критерієм з такими показниками, як здатність до екстраполяції вокально-методичних знань у практику занять зі студентами, здатність до науково-дослідницької діяльності в галузі викладання вокалу, здатність до впровадження й удосконалення інноваційних методів у практику викладання вокалу.

Ключові слова: *пізнавальна активність, структура пізнавальної активності, студенти магістратури, викладання вокалу у вищій школі, критеріально-діагностичний апарат.*

Постановка проблеми. Пізнавальна активність – запорука досягнення студентами якісної підготовки до фахової діяльності. Особливого значення набуває підвищення пізнавальної активності у процесі здобуття вищої освіти майбутніми викладачами вокалу. Це пояснюється тим, що значна частка студентів, які отримують кваліфікацію магістра мистецтва за фахом «вокал», як правило, належить до «художнього типу» нервової системи і мислення, тобто характеризується перевагою першої сигнальної системи над другою та художньо-образним сприйняттям. Як правило, ці студенти значно більше уваги надають оволодінню виконавською майстерністю та менше переймаються питаннями здобуття теоретичних знань; особливо помітною є така настанова у магістрантів – учорашніх випускників музичних академій, які отримали кваліфікацію «артист-вокаліст».

Натомість підготовка співака до вокально-педагогічної діяльності, особливо з урахуванням того, що їхні вихованці – це майбутні вчителі музичного мистецтва, вимагає його озброєння суб'єктивно

новими фаховими знаннями, а звідси – і серйозної перебудови змісту й характеру пізнавальної діяльності. Тому навчання цих студентів у магістратурі ставить перед ними завдання – серйозну перебудову змісту й характеру пізнавальної діяльності, а перед освітнім закладом – необхідність застосування ефективних методів її активізації, які б забезпечили розширення пізнавальних інтересів майбутніх фахівців, здатності до пошуково-дослідної, науково-методичної діяльності, прищеплення їм потреби в усебічному вокально-педагогічному самовдосконаленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен пізнавальної активності студентів привертає увагу багатьох науковців. Серед них – В. Бондар, В. Давидов, І. Крутецький, В. Лозова, О. Матюшкін, В. Орлов, П. Підкасистий, М. Пістрак та ін. Сутність пізнавальної активності розглядається науковцями як прагнення до задоволення пізнавальних інтересів, умова духовного розвитку і самостійності особистості, прояв ініціативного ставлення особистості до досягнення нового, готов-

ність до самовдосконалення й реалізації творчого потенціалу [1; 2].

У галузі музичної діяльності специфіку прояву пізнавальної активності вивчали Т. Алексєнко, В. Завіруха, О. Ляміна, К. Сапашева, та ін., пов'язуючи її зі своєрідністю мистецтва як об'єкта пізнання й діяльності, у процесі якої задіяні сфери духовно-світоглядного і художнього, цілісно-інтуїтивного й дискурсивно-логічного пізнання, яке ґрунтується на єдності сенсорно-почуттєвого, емоційного і рухово-практично складників музичної діяльності [3]. Завдяки цьому пізнання в музичній галузі характеризується особистісним ставленням до об'єктів пізнання і супроводжується певним емоційним підйомом, який у розвиненій формі проявляється, на думку Л. Виготського, у досягненні катарсису, тобто духовного просвітлення й очищення [4].

Узагальнення цих даних дає змогу розуміти під пізнавальною активністю майбутніх викладачів вокалу осягнення ними феноменів музичного мистецтва, здійснюване за власною ініціативою магістрантів і спрямоване на збагачення фахових знань у галузі загальнонаукової, мистецької, вокально-методичної діяльності й удосконалення здатності їх застосовувати у виконавській і педагогічній практиці.

У визначенні структури досліджуваного конструкту у сфері музичного мистецтва науковці виходять із розуміння того, що значну роль у прояві пізнавальної активності майбутніх фахівців відіграє специфіка навчального матеріалу як сфери пізнання художнього типу, своєрідність спрямованості педагогічних дій на формування практичних, вокально-виконавських навичок, діяльності, спрямованої на пізнання й утілення художньо-образного змісту музичних творів та їх донесення до слухачів [3; 5]. Структуру досліджуваного конструкту науковці визначають у різний спосіб, натомість практично в усіх працях підкреслюється значущість мотивації, інтересу до діяльності, позитивно-емоційного ставлення до об'єкта пізнання; інтелектуальної готовності до самостійної пізнавальної діяльності; володіння технологіями й алгоритмами пізнавальної діяльності; роль творчої ініціативи в самореалізації особистістю власного потенціалу [7].

Суттєвим для розгляду досліджуваного феномену є й те, що діяльність майбутніх викладачів вокалу відбувається в таких площинах, як художньо-виконавська, науково-дослідна, педагогічно-практична, кожна з яких відрізняється своєрідністю пізнавальної діяльності, формами та способами її здійснення. З урахуванням означеного складниками структури пізнавальної активності майбутніх викладачів вокалу було визнано орієнтаційно-спонукальний, особистісно-характерологічний, когнітивно-операціональний та творчо-діяльнісний компоненти.

Мета статті. Започаткування розроблених методичних засад активізації пізнавальної діяльності майбутніх викладачів вокалу потребує перевірки їх ефективності. Вирішення цього завдання, а саме обґрунтування критеріально-діагностичного апарату для виявлення рівнів сформованості пізнавальної активності майбутніх викладачів вокалу, становить мету статті.

Виклад основного матеріалу. У визначенні критерію оцінювання орієнтаційно-спонукального компоненту пізнавальної діяльності майбутніх викладачів вокалу ми виходили з того, що найважливішим чинником його прояву є інтерес до змісту і процесу пізнання. У психологічних дослідженнях інтерес розглядається як вибіркоче емоційно-пізнавальне ставлення особистості до певних феноменів, як певна форма зв'язку між потребами особистості та їх задоволенням, тому поняття пізнавальної активності є дуже близьким до поняття допитливості, прояву цікавості [1; 7].

Не менш важливим є питання динаміки прояву інтересу в процесі тривалої фахово-пізнавальної діяльності.

Науковці визначають різні стадії його розвитку – від простої ситуативної зацікавленості новим об'єктом до допитливості, яка спонукає до його поглибленого вивчення, їх перетворення в сталий інтерес, нарешті, до становлення внутрішньої потреби особистості в самостійно-пізнавальній діяльності як необхідної передумови творення, самовдосконалення і самореалізації. Наявність потреби у поглибленому осягненні об'єкта пізнання стає запорукою вивільнення резервів психофізичного і діяльнісного характеру і тим самим сприяє досягненню позитивних результатів внутрішнього й об'єктивованого характеру. Отже, запорукою досягнення успіху в пізнанні та майбутній вокально-педагогічній діяльності стає взаємне доповнення й об'єднання окремих мотивів, їх перетворення на цілісну внутрішню потребу у фахово-пізнавальній діяльності.

З урахуванням зазначеного для оцінювання рівнів сформованості у магістрантів пізнавальної активності за орієнтаційно-спонукальним компонентом визначено мотиваційно-потребовий критерій. Першим показником його сформованості визначено міру стабільності й упевненості у прояві майбутніми фахівцями власної ініціативи щодо набуття нових знань та збагачення способів пізнавальної діяльності, адже саме постійний прояв пізнавального інтересу активізує перебіг психічних процесів у майбутніх викладачів вокалу: увагу, пам'ять, утворення безумовних рефлексів, які становлять сутність засвоєння вокально-практичних навичок. Тим самим стабільний прояв інтересу сприяє глибокому інтелектуальному задоволенню, емоційному підйому, що, своєю чергою, зміцнює мотивацію подальшої пізнаваль-

ної активності, додає міцної віри в можливість досягнення успіху.

Другим показником сформованості зазначеного критерію вважаємо широту й системність різноманітних пізнавальних інтересів майбутнього викладача вокалу як чинника, який впливає на засвоєння сукупності знань у різноманітних наукових та художньо-естетичних галузях і досягнення ним фахової універсальності. Нагадаємо, що сучасний викладач закладу вищої освіти має володіти методологічними, вокально-методичними та психолого-педагогічними знаннями, здатністю засвоювати інноваційні технології, які сприяють вирішенню професійних завдань у сучасних умовах, а в галузі вокальної освіти мають враховуватися здобутки в таких галузях знань, як анатомія, акустика, фоніатрія, психофізіологія, арт-терапія тощо [8].

Визначаючи третім показником мотиваційно-потребового критерію застосування майбутніми викладачами вокалу комплексу традиційних і сучасних інформаційно-пізнавальних джерел, ми враховували, що сьогодні існують методичні праці високого ґатунку, в яких глибоко і докладно висвітлено базові положення вокальної педагогіки, засвоєння яких є, безперечно, необхідним і корисним для майбутніх викладачів вокалу. Окрім того, сучасні науковці інтенсивно досліджують важливі проблеми вокальної педагогіки з погляду інноваційних підходів: синергетичного, праксеологічного, гедоністичного, студентоцентрованого та ін., механізми застосування сучасних інформаційно-комунікативних, цифрових, проєктних, технологій у вокально-освітньому процесі [7; 8].

Під час обґрунтування критерію оцінювання рівнів сформованості пізнавальної активності магістрантів за **гностично-компетентнісним компонентом** ми виходили з визначення професійної компетентності як здатності до впровадження накопичених знань у практику фахової діяльності. Це спонукало до вибору **когнітивно-діяльнісного критерію**, показниками якого стали мистецько-фахова ерудованість, вокально-методична ерудованість, упровадження теоретичних знань у практику викладання вокалу.

Мистецько-фахова ерудованість стосується і загальнонаукових знань, зокрема в галузі основ філософії мистецтва, культурології, принципів осягнення, інтерпретації й герменевтичного аналізу художніх творів. Не менш важливими для досягнення високого рівня майстерності викладання вокалу є глибокі знання в галузі музичного мистецтва, здатність до орієнтації у стилях і вокальних творах різних культурно-історичних епох, осягнення навичок цілісного і диференційованого аналізу вокальних творів як феноменів синкретичного, музично-поетичного жанру, володіння основами герменевтичного аналізу музичних феноменів тощо.

Показник, який характеризує рівень вокально-методичної ерудованості магістрантів, відображає складність вокально-виконавської діяльності, що потребує глибоких знань у таких сферах, як анатомічна будова вокального апарату та акустичні закономірності, пов'язані із секретами утворення якісного вокального звуку, надання йому вокально-естетичної привабливості й художньо-змістової виразності; фоніатрія та гігієна голосу, положення яких мають допомагати викладачу у збереженні й розвитку вокальних задатків співака; знання з вікової фізіології та психології, важливі для врахування специфіки навчання співу школярів і студентів, тощо.

Виходячи з визнання сутності вокально-фахової компетентності як спроможності реалізації знань у процесі занять зі студентами, третім показником зазначеного критерію вибрано здатність магістрантів до впровадження теоретичних знань у практику викладання вокалу.

Під час обґрунтування критерію оцінювання пізнавальної активності майбутніх викладачів вокалу за характерологічним компонентом ми виходили з того, що перебіг її формування залежить від глибинних особистісних якостей і властивостей майбутнього фахівця, зокрема від темпераменту, типу нервової системи, переваги першої чи другої сигнальної системи, стилю пізнавальної діяльності, розвитку самосвідомості тощо. Це дало змогу визначити критерієм його оцінювання індивідуально-особистісний критерій.

Його показниками було визначено їх прояв на соціальному, виробничо-особистісному та індивідуально-особистісному рівнях. Отже, такими показниками зазначеного критерію було визначено: сформованість особистісно-соціальних властивостей (комунікативно-педагогічних, емпатійних, студентоцентрованих); сформованість їхніх особистісно-ділових властивостей (цілеспрямованості, здатності до самоорганізації і самостійно-пізнавальної діяльності); сформованість особистісно-характерологічних властивостей магістрантів-вокалістів (їхньої самосвідомості, здатності до емоційно-вольової саморегуляції, професійної рефлексії тощо).

Висновки і пропозиції. В основі виявлення рівнів сформованості пізнавальної активності лежить індивідуально-особистісний критерій із такими показниками, як сформованість особистісно-соціальних властивостей, сформованість особистісно-ділових властивостей, сформованість індивідуально-характерологічних властивостей із показниками «сформованість особистісно-соціальних властивостей» сформованість особистісно-ділових властивостей, «сформованість індивідуально-характерологічних властивостей»; гностично-компетентнісний компонент із показником «когнітивно-діяльнісний критерій» із

показниками «мистецько-фахова ерудованість», «вокально-фахова ерудованість», «упровадження теоретичних знань у практику викладання вокалу»; перетворювально-результативний критерій із показниками здатності до екстраполяції вокально-методичних знань у практику занять зі студентами, здатності до науково-дослідницької діяльності в галузі викладання вокалу, здатності до впровадження й удосконалення інноваційних методів у практику викладання вокалу. Подальше дослідження полягає у розробленні методики діагностування та узагальнення й інтерпретації отриманих результатів.

Список використаної літератури:

1. Алексеевко Т.А. Формування пізнавальної активності студентів в умовах блокової організації навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1995. 25 с.
2. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
3. Завіруха Л.А. Пізнавальна активність майбутніх учителів музики як психолого-педагогічна проблема. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19357/1/Zavirukha.pdf>.
4. Выготский Л.С. Психология искусства / сост. М.Г. Ярошевский ; под ред. М.Г. Ярошевского. Москва : Педагогика, 1987. 341 с.
5. Козлова Е.В. Підготовка студентів музично-педагогічного факультету до активізації навчальної діяльності школярів на уроках музики. *Професійна підготовка студентів педагогічного інституту*. Київ : Вища школа, 1981. С. 173–180.
6. Федорчук В.В. Психолого-педагогическая подготовка будущего учителя к организации музыкально-познавательной деятельности учащихся начальной школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Киев, 2002. 21 с.
7. Кьон Н.Г., Чжу Юньжуй. Методологічні засади підвищення пізнавальної активності майбутніх викладачів вокалу. *Науковий вісник Національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Педагогічні науки*. 2018. № 6. С. 60–65.
8. Methodological Readiness of Musical Art Master's Degree Students: A Theoretical Research / N. Ovcharenko et al. *Journal of History Culture and Art Research*. 2019. № 8 (4). P. 166–176. DOI : <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2285>.

Yunrui Zhu. Methodology of measuring the development level of future singing teachers' cognitive activity

The article considers the methodology of measuring the levels of cognitive activity development for master's degree students of pedagogical universities who pursue the qualification of "singing teacher". The essence of the cognitive activity concept is determined, the specifics of its manifestation in the field of teaching singing are characterized; emphasis is placed on the role of general scientific, artistic, vocal and methodological professional knowledge in the comprehensive training of future higher education teachers.

The substantiation of the criterial diagnostic apparatus of the studied construct is based on the definition of its structure in the unity of orientational and motivational, characterological, cognitive and operational, and creative activity components. Assessment of the development levels of the first component was carried out according to the motivation and need criterion and the following parameters: stability of self-initiative; range of cognitive and professional interests; use of traditional and modern sources of information and education. The levels of cognitive activity development according to characterological component were studied using an individual personal criterion with such parameters: development of personal social properties; development of personal business qualities; development of personal characterological properties. The gnostic competence component was studied according to the cognitive and operational criterion with parameters: artistic professional erudition; singing professional erudition; implementation of theoretical knowledge into the practice of teaching singing. The level of creative activity component formation was determined by the transformative effective criterion with factors: ability to extrapolate singing and methodical knowledge into the practice of classes with students; ability to scientific research activity in the field of teaching singing; ability to implement and improve innovative methods in the practice of teaching singing.

Key words: *cognitive activity; structure of cognitive activity; master's degree students; teaching singing in higher education; criterial diagnostic apparatus.*